

УДК 378.

Надія БУНЯК

АНАЛІЗ ГОТОВНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ

Резюме. Розглянуто готовність до професійної діяльності в рамках системного підходу з позицій відносно тих результатів, яким буде відповідати підготовка фахівця до професійної діяльності з розрахунку соціального та державного запиту на спеціалістів. Представлено результати оцінювання професійної готовності студентів – випускників, майбутніх інженерів за спеціальністю «електроспоживання і комп'ютерні технології в електроенергетиці». Визначено необхідність відмови від орієнтації лише на предметні знання, вміння і навички при підготовці майбутнього інженера.

Ключові слова: професійна готовність, системний підхід, інженер, професійні знання.

Nadiia BUNIAK

ANALYSIS OF HIGHER TECHNICAL INSTITUTIONS GRADUATES READINESS TO PERFORMING THEIR PROFESSIONAL DUTIES

Summary. Readiness to the professional activities under systems approach from the positions on those results which will match training of specialist for professional activities on the basis of social and public demand for specialists is considered. The students (graduates, future engineers in specialty “Electrical Engineering Power Consumption Systems”) professional training evaluation results are presented. The need to abandon the orientation only on subject knowledge and skills during the training of future engineer is determined.

The analysis of the research testifies that professional readiness of future engineers is a decisive condition which helps young specialist to successfully implement their professional functions and requires further professional development. “Professional readiness”, as defined in the literature, is the process of forming the aggregate professional knowledge, skills, attributes of work experience and behavior enabling successful professional activity.

Today, there are different approaches to the problem of determining the graduates readiness to the profession. However, there is no such an approach which would get full and absolute acceptance.

The readiness of the individual to a professional activity is determined. It testifies about the development level of its main substructures: professional orientation, professional competence which includes knowledge and skills in chosen specialty; mental processes which include perception, memory, thinking, will, feelings and temperament characteristics, sex and age characteristics.

To analyze the students professional readiness the questionnaire of professional readiness by L.N. Kabardova was used. 25 students of a given specialty studying in the fifth (final) year were surveyed with this questionnaire. Only 44 % of graduates of the specialty “Electrical Engineering Power Consumption Systems” positively assess themselves as a subject of future professional activity and seek to deal with it after graduation.

Key words: professional readiness, system approach, the engineer, professional knowledge.

Постановка проблеми. Однією з передумов входження України до єдиного Європейського освітнього простору є впровадження європейських норм в освіті й науці. Необхідність удосконалення системи освіти в Україні, підвищення її рівня якості є важливим завданням, що зумовлене потребами формування позитивних умов для становлення й реалізації студента як майбутнього професіонала.

Українське суспільство потребує фахівців, підготовлених згідно зі світовими освітніми стандартами, фахівців справді компетентних із прагненням реалізовувати власні ідеї у професійній діяльності. Кожна сфера суспільного життя, зокрема й технічна сфера, яка забезпечує прогрес суспільства, передбачає наявність таких фахівців, які готові до активної діяльності за власним бажанням, спрямовані на розширення професійних знань, задоволення власних професійних потреб та інтересів і підвищення професійної майстерності [8, с. 1].

Тому формування готовності майбутнього інженера до професійної діяльності в сучасних умовах набуває особливої значущості й актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень свідчить, що професійна готовність майбутніх інженерів – вирішальна умова, яка допомагає молодому фахівцю успішно реалізувати свої професійні функції та вимагає подальшого професійного вдосконалення.

«Професійна готовність», за проглянутими літературними джерелами, є процес формування сукупності фахових знань, умінь, навичок, атрибутів, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної професійної діяльності.

В енциклопедії професійної освіти [1, с. 1] також розглядається поняття «професійна готовність» – забезпечення можливості якісної та вдалої роботи з певної професії шляхом застосування набутої сукупності спеціальних знань і умінь, навичок і компетенцій фахівця та норм поведінки.

В. Кремень, С. Пазинич, О. Пономарьов стверджують, що у процесі реалізації змісту професійної підготовки інженера важливо враховувати інноваційні, інтеграційні, міждисциплінарні підходи, що сприяє формуванню спеціаліста справді сучасного [7, с. 154].

Н. Берестецька, О. Войцехівський, А. Гладир, М. Гордієнко, М. Недбай у дослідженнях розкрили окремі аспекти підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників інженерних спеціальностей [2, с. 309 – 312; 3, с. 1; 4, с. 1; 6, с. 106 – 109].

У працях А. Долженко та В. Шатуновського досить ґрунтовно описано процес підготовки майбутнього інженера та наголошено на потребі відмови від орієнтації лише на предметні знання, вміння та навички [5, с. 100 – 105].

Однак питання професійної готовності майбутніх інженерів потребує детального дослідження та є актуальним і надалі.

Метою статті є дослідження сутності понять «професійна готовність» майбутніх інженерів та аналіз професійної готовності студентів – випускників за спеціальністю «електроспоживання і комп'ютерні технології в електроенергетиці».

Виклад основного матеріалу. На сьогодні існують різні підходи до проблеми визначення готовності випускників вищих навчальних закладів до професійної діяльності. Проте не існує такого підходу, який би отримав повне й беззаперечне визнання.

Визначити готовність особистості до професійної діяльності – це означає мати уяву про рівень розвитку її основних підструктур: професійної спрямованості; професійної компетентності, яка включає в себе знання, вміння і навички з обраної спеціальності; психічних процесів – сприймання, пам'яті, мислення, волі, почуттів, властивостей темпераменту, статевих та вікових особливостей.

Підхід до оцінювання професійної готовності випускника до виконання професійної діяльності повинен містити в собі оцінку таких етапів: сформованості професійних намірів, професійного навчання та професійної адаптації.

На першому етапі – формування професійних намірів – критерієм є соціально і психологічно зумовлений вибір професії. На цьому етапі вивчаються фактори, які мають безпосередній вплив на вибір професії: загальне позитивне ставлення до праці, знання змісту професії, вимог до неї, шляхів отримання її та перспектив професійного зростання; сформованість професійних інтересів; адекватна самооцінка; сформованість мотиваційної сфери; наявність спеціальних здібностей; наявність практичного досвіду; збалансованість інтересів, здібностей і нахилів, їх відповідність вимогам професії до особистості; відповідний стан здоров'я; сформованість моральних якостей, які відповідають вимогам професії, тощо.

До факторів, що впливають на професійні наміри, відносяться:

- а) цікавість до предметів, які вивчаються;
- б) цікавість до діяльності, яка буде професійною;
- в) ставлення до професії;
- г) вимоги адміністрації вищого навчального закладу тощо.

На другому етапі – професійного навчання – критерієм є професійне самовизначення.

Виділяють три основні категорії інженерів: виробничник, який виконує функції технолога, експлуатаційника й організатора виробництва; дослідник, який поєднує функції винахідника, конструктора і проектувальника; системотехнік або інженер широкого профілю, який створює складні технічні системи.

На цьому етапі вивчаються інженерно-технічні вміння (загальноінженерні, конструктивно-технічні, організаційно-технологічні, вміння з галузевої спеціалізації, виробничо-операційні вміння).

Оцінити кількість умінь, отриманих у процесі навчання, можна за повнотою відтворених знань і тривалістю їх збереження в пам'яті з моменту засвоєння.

Оцінити якість умінь, отриманих у процесі навчання, можна за швидкістю актуалізації знань в процесі опитування, тобто за швидкістю, з якою в пам'яті відшукується необхідна інформація й точністю відтворення її.

На третьому етапі – професійної адаптації – критерієм є рівень розвитку якостей особистості, які важливі для оволодіння професією, та психологічний комфорт.

Підходи, які описані вище, базувалися на інформації, що отримана із освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ), що є державним нормативним документом, в якому узагальнюється зміст освіти, тобто відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначається місце фахівця в структурі господарства держави і вимоги до його компетентності, інших соціально важливих властивостей та якостей.

Цей стандарт є складовою галузевої компоненти державних стандартів вищої освіти, в якій узагальнюються вимоги з боку держави, світового співтовариства та споживачів випускників до змісту освіти і навчання. ОКХ відображає соціальне замовлення на підготовку фахівця з урахуванням аналізу професійної діяльності та вимог до змісту освіти і навчання з боку держави та окремих замовників фахівців.

ОКХ встановлює галузеві кваліфікаційні вимоги до соціально-виробничої діяльності випускника вищого навчального закладу з певних спеціальностей та освітньо-кваліфікаційного рівня і державні вимоги до властивостей та якостей особи, яка здобула певний освітній рівень відповідного фахового спрямування.

В освітньо-кваліфікаційній характеристиці вказано, що інженер – спеціаліст з вищою технічною освітою, який використовує науково-технічні знання для вирішення технічних проблем, управління процесом створення технічних систем, проектування, організації виробництва, впровадження в нього науково-технічних інновацій. Інженерна діяльність спрямована на створення різноманітних технічних об'єктів, споруд, будівель, машин, устаткування. В своїй діяльності інженер повинен не тільки враховувати технічні аспекти проблем, але й оцінювати економічні й екологічні результати, а також наслідки своєї праці.

Проте для повноцінного комплексного оцінювання готовності випускника вищого навчального закладу необхідний детальний аналіз професійної діяльності, її структури і функцій, адже професійна готовність студента – особистісна якість, яка проявляється в позитивній самооцінці себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності та прагненні займатися нею після закінчення вищого навчального закладу. Вона допомагає молодому фахівцеві успішно реалізувати професійні функції, правильно використовувати набуті знання і досвід, зберігати самоконтроль і долати непередбачені перешкоди [9, с. 1].

Для аналізу професійної готовності студентів – випускників за спеціальністю «електроспоживання і комп'ютерні технології в електроенергетиці» ми використали питальник професійної готовності за Л.Н. Кабардовою. В дослідженні взяли участь 25 студентів п'ятого (випускного) курсу, що навчаються на даній спеціальності. В основу питальника покладено принцип самооцінки одночасно своїх можливостей в реалізації певних вмінь (навчальних, творчих, діяльнісних, соціальних), свого реального пережитого і сформованого в особистому емоційному досвіді ставлення, що виникає в процесі виконання певних видів діяльності і свого бажання чи небажання мати справу з певним видом діяльності у своїй майбутній професії.

За особливостями предмета праці професії поділяють на п'ять типів:

«людина – природа» – належать професії і спеціальності, предмет праці яких пов'язаний із природою, використанням живих організмів, мікробіологічних процесів і т.п. Приклад професій: лісоупорядник, бджоляр, ветеринар, мікробіолог та ін;

«людина – техніка» – належать професії і спеціальності, пов'язані з використанням різних технічних систем, неживих матеріалів, енергій і т.п. Приклад професій: верстатники, слюсарі, монтажники різних систем і приладів, інженери, технологи та ін;

«людина – людина» – належать професії і спеціальності, пов'язані з людським спілкуванням як з окремими людьми, так і з групами і колективами. Приклад професій: офіціанти, педагоги, психологи, продавці та ін;

«людина – знакова система» – належать професії і спеціальності, предметом праці яких є формули, знакові системи, штучні мови. Приклад професій: вчені-теоретики, шифрувальники, програмісти та ін;

«людина – художній образ» – належать професії і спеціальності, предмет яких пов'язаний з художньою творчістю, художнім перетворенням, оформленням простору або виробів. Приклад професій: живописці, дизайнери, малярі та ін.

Підсумки даного тестування показали, що переважаючим типом професійних структур у випускників спеціальності є «людина – людина», до якого відносяться 8 студентів групи, що становить 32 % усіх проанкетованих. Тип «людина – техніка» зазначило 28 % випускників, тобто 7 студентів групи. Тип «людина – природа» та «людина – знакова система» обрала однакова кількість досліджуваних – по 4 студенти (16 %), а 2 студентів (8 %) обрала тип «людина – художній образ».

Цікаво, що лише 44 % випускників спеціальності «електроспоживання і комп'ютерні технології в електроенергетиці» позитивно оцінюють себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності та прагнуть займатися нею після закінчення вищого навчального закладу.

Проблема визначення готовності випускників вищих навчальних закладів до професійної діяльності складна й багатогранна. Її практичне розв'язання здійснюється шляхом вільного вибору юнаком або дівчиною бажаної професії відповідно до здібностей, покликання, з урахуванням суспільних потреб та інтересів. Ступінь свободи вибору тим вищий, чим краще людина поінформована про зовнішні обставини, чим глибше вона усвідомила свої реальні можливості, чим багатший набір засобів для досягнення своєї мети, чим більше співпадають її інтереси й уподобання з об'єктивними тенденціями перетворень у світі професій. Здатність визначити своє професійне майбутнє, спираючись на знання справи, – це і є справжня свобода вибору.

Висновки. У кожному вищому навчальному закладі потрібно запровадити внутрішньовузівську систему оцінювання готовності до професійної діяльності, в першу чергу, не випускників, а абітурієнтів. За нашим глибоким переконанням, це підвищить якість вищої освіти та продуктивність праці майбутніх випускників, значно зменшить плінність кадрів та знизить вартість їх підготовки.

Conclusions. In our opinion, the intrauniversity system of readiness to professional activity evaluation for freshmen but not for graduates should be implemented at every higher educational establishment. We believe that it will improve the quality of higher education and productivity of future graduates work, reduce labor turnover and decrease costs for their training.

Використана література

1. Анімасова, Д.П. Дефініції з професійної підготовки фахівців з менеджменту готельного бізнесу до використання інформаційних технологій в сфері їхньої діяльності [Електронний ресурс] / Д.П. Анімасова // Соціум. Наука. Культура. Педагогіка: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. – Режим доступу: <http://intkonf.org>.
2. Берестецька, Н.В. Інтегроване навчання як умова формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників інженерних спеціальностей до іншомовного професійного спілкування [Текст] / Н.В. Берестецька, О.В. Герасимюк // Гуманізм та освіта: збірник матеріалів X Міжнародної наук. – практ. конф., м. Вінниця, 14–16 вересня 2010 р. / Вінницький національний технічний університет. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2010. – 584 с.
3. Войцехівський, О.Л. Індивідуалізація і диференціація навчання курсантів у контексті підвищення ефективності системи цільової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників [Електронний ресурс] / О.Л. Войцехівський // Соціум. Наука. Культура: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. – Режим доступу: <http://intkonf.org>.
4. Гладир, А.І. Підвищення якості професійної підготовки інженерів-електромеханіків в умовах інтернаціоналізації ринку праці [Електронний ресурс] / А.І. Гладир, М.Г. Гордієнко // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – 2010. – № 4. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vkdpu/2010_4_3/193.pdf.
5. Долженко, А.В. Современные методы обучения в технических вузах [Текст] / А.В. Долженко, Л.В. Шатуновский. – М.: Высшая школа, 1990. – 211 с.
6. Недбай, М.П. Результати дослідження процесу інтенсифікації викладання навчального матеріалу технічної спрямованості курсантам гуманітарних напрямів навчання [Текст] / М.П. Недбай // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту = Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports: наукова монографія; за ред. проф. С.С. Єрмакова. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 9. – С. 106 – 109.

7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогіка, парадигми, прогноз: монографія [Текст] / В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, С.Д. Максименко, Н.Г. Ничкало та ін.; за ред. В.Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – 853 с.
8. Чмир, В.М. Компетентісно-орієнтований підхід до підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників інженерних спеціальностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/14/statti/chmir.htm>.
9. Професійна готовність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua/>